

AZ OLASZ SAJTÓREFORM

A MAGYAR SAJTÓ egyre rosszabb és zavarosabb állapotaira, valamint a fölébresztett reformtörekvésekre figyelve, bizonyosan nem tévedünk abban a véleményünkben, hogy a jobbra elvénült külföldi sajtójogi rendszerekből nekünk inkább csak tanulságokat, mint átvehető intézkedéseket lehet meríteni. Ez tette ajánlatossá, hogy olasz néppbarátunknak egészen új csapáson haladó sajtóreformját végre megismerjük.

Ez a föladat azonban nehézségekkel járt. Az új fasiszta alkotmány, mint tudva van, csak óvatosan, lépcsőről-lépésre alakul ki. Benne a fasio sajtórendszere még óvatosabban. De mivel napjainkban annak keretei már megvannak, sőt főbb intézményei, — kivált a hírlap-irodalomra vonatkozóak, — már élnek is, nincs nagyobb akadály a többé megismerésének.

E tanulmánynak célja tehát az, hogy a különben meglehetősen szétszört törvényhozási anyagot rendbeállítva, kritika nélkül, tárgyiasan egyetlen képben tárja az olvasó elé. Ennek időszerúsége bizonyosan nem kétséges.

A RÉGI ÉS AZ ÚJ REND. A fasio hatalomfoglalásáig, 1922 október 28-ig (marcia su Roma) Italia sajtójoga, csekély módosításokkal az 1848. március 26-diki piemonti alkotmány-törvényen nyugodott. Nagyban és egészben megfelelt ez a mi 1848. évi sajtótörvényünknek is. Felelősségi rendszerének alapja a szerzővel együtt vádbafogott felelős szerkesztő (gerente) föltétien bűnösségének fikciója vala. Ezt, mint nálunk is, közel 80 esztendeig elsőrangú szabadságbiztosítéknak tekintették.

E törvény alkotója, Cavour, azonban (éppenúgy mint nálunk Kossuth egy esztendő múlva), már 1851-ben, a Maga és Fischietto lapok elnyomásánál a parlament előtt kénytelen volt bevallani a következőket:

„A sajtószabadság gyakorlását a belőle származható visszaélések elnyomásával összeegyeztetni nem nehéz, — hanem azt merem mondani, lehetetlen.“

Mindazonáltal a sajtószabadságnak ez a biztosítóka Italia egyesítésének korát végigélte.

Benito Mussolini, mint miniszterelnök, természetesen sietett kijelenteni, hogy ezt az immár túlélt és kiélt intézményt ebben az állapotban nem hagyhatja meg. Többi között ezt az ítéletet mondta róla:

„A sajtószabadság nemcsak jog, hanem kötelesség is. Ma egyetlen kis sajtó-hirecske is kiszámíthatatlan károkat bír okozni mindenkinek ... A sajtószabadsággal tehát hozzáillő felelősség is jár, mivel az állam szabadsága végre is előbbre való minden más polgári szabadságnál.“

Az új fasiszta alkotmány szervezésében már 1924. január 28-án helyet talált az új sajtójog alapvetése is, amikor a sajtó szellemi részét, a hírlapírókat beosztották az u. n. szabadfoglalkozások munkarendjébe (Sindacato Nazionale Fascista dei Giornalisti), az írók, művészek, ügyvédek, mérnökök stb. sorába, ahol a törvény nemsokára az ő tisztas megélhetésükről, jogaikról, életsorsukról és fegyelmükről is külön szervező törvényekkel gondoskodott.

E messzeterjedő sajtószervezés központja az Albo (album) vagyis a hírlapírók Lajstroma amivel a törvény a hírlapírói életpályát bizonyos minősítéshez kötötte és a hírlapírók polgári rendjét megszervezte. Az u. n. hírlapíró-kamara tervét, mint a sajtó kérdéseinek megoldására egészen alkalmatlant, elvetették a sajtófőiskolának tervével együtt, noha Gentile volt közoktatási miniszter a római egyetemen a sajtótudományok külön tanszékét állított föl.

A HÍRLAPÍRÓI REND. Az első rendszeres fasiszta-sajtótörvényt még a korábbi államrendből való parlament 1925. december 31-én szavazta meg. Ez törölte el végképen a régi sajtótörvény föltétlenül felelős gerente intézményét, mely már jó ideje a felelőtlen izgatás védelme, esetleg a sajtóüzet egyik kedvelt eszköze volt, mint egyébiránt a hasonló bajban szenvedett magyar jogszolgáltatásban is. A nálunk Strohmán-nak nevezett álszerzőt és ál-felelős szerkesztőt Itáliában fajankónak (testa di legno) nevezték.

Az 1925. évi törvény első rendelkezése ennek eltörlése és helyére egy valóságos hírlap-igazgató beállítására volt. A törvény első szakaszainak szó szerinti szövege következő:

„Minden hírlap és más időszaki lap tartozik egy felelős igazgatót tartani.

„Ha az igazgató egyszersmind szenátor vagy képviselő is, a felelős egyén a hírlap vagy időszaki lap egyik főbb szerkesztője lesz. (A szerkesztő elnevezés ott a lap rendes munkatársait illeti). Az igazgatót es ezt a felelős szerkesztőt be kell jegyezni a hírlapírók lajstromába (Albo).

„Az igazgatónak vagy a felelős szerkesztőnek azon föllebbezési törvényszék főügyészének elismerő levelével kell bírnia, amelynek kerületében az időszaki közzététel megjelenik.

„A főügyész megtagadhatja vagy visszavonhatja az elismerő levelet azoktól, akiket sajtó útján elkövetett bűncselekmény miatt már kétszer elítélte.“

„A főügyész megtagadó vagy visszavonó rendelkezését indokolni tartozik és ellene az igazságügyminiszterhez, a minisztertől pedig törvényesség okából az Államtanácshoz lehet föllebbeznm.“

A törvény 7. szakasza továbbá így rendelkezik:

„Hírlapírói Rend szervezetek. Székhelye a főtörvényszék székhelyéül szolgáló városokban van. 1. A Rend hivatásos lajstromát (Albo) maga állítja össze és a főtörvényszék irodájában helyezi el. A hírlapírói élethivatást csak azok gyakorolhatják, akik az említett lajstromok egyikében be vannak jegyezve „E lajstromok bejegyzési szabályait külön rendelet fogja meghatározni.“

A törvény által megrendelt igazgató, esetleg annak felelős helyettese tehát csak valóságos, hivatásos hírlapíró lehet. A Rend körén kívül állók (beküldők, nem hírlapíró tudósítók stb.) a törvényben biztosított jogokkal nem élhetnek.

A hírlapírói Rend első terve egyébiránt a hírlapírók megelőző milánói kongresszusának kívánsága volt, hogy a hírlapírásnak nagyon fölszaporodott méltatlan elemeitől megszabadulhassanak. Amivel természetesen nem akarhatták a sajtó-nyilvánosságból kizárni a Renden kívül álló cikkezöket, tudósítókat és írókat.

Az ALBO. Az élethivatási Lajstrom (Albo professionale) célja az volt, hogy a hírlapírói élethivatást tiszteletet érdemlő, fegyelmezett és illő keresettel ellátott életpályává tegye s azonfelül a közérdekek publicisztikai szolgálatát kiszabadítsa a túlhatalmasodott tőke üzleti nyomása alól. Szóval, amint a javaslat előkészítésénél mondták, a hírlapirodalom ne legyen refugium peccatorum, a vétkesek menedékhelye.

Az Albo három jegyzékből áll: A hivatásbeliek (professionali), a gyakorlók (praticanti) és a publicisták (publicista) Lajstromából.

1. A hivatásbeliek lajstromába csak azt lehet bejegyezni, aki már legalább is hónap óta kizárólag a hírlapírói foglalkozást űzi s megfelelő minősítéssel bír.

2. A gyakorlók lajstromába azokat kell jegyezni, akik már kizárólag hírlapírással foglalkoznak, de még nem töltötték be a most említett 18 hónapot.

3. A publicisták lajstromába az igazgatókon és esetleg helyettesükön kívül az időszakos irat minden oly munkatársát (collaboratori) is be kell jegyezni, aki a hírlapírás mellett más életpályát vagy más munkakört (attività) is ellát.

A Lajstromba való bejegyzést következő okiratok mellékelésével kell kérni:

- a) Az olasz állampolgárság bizonyítékával,
- b) Igazolásával annak, hogy a folyamodó polgári [jogainak élvezetében van.
- c) Születési bizonyítvánnyal.
- d) Bűnügyi hatósági bizonyítványával annak, hogy kérése benyújtásától visszafelé számítva 3 hónap alatt nem volt büntetve.
- e) Kifogástalan erkölcsi és politikai magatartásának bizonyítványával.

f) Valamely időszakos lap igazgatójának bizonyítványával, a folyómodó működésének adataival.

2. A gyakorlók lajstromába való fölvetelhez betöltött 18 év, a két másik lajstromban legalább 21 év szükséges. Az 1927. december 31-én túl (átmeneti idő) minden új bejegyzéshez a föntebbi kellékeken kívül már a felsőbb középiskolák érettségi bizonyítványa (licenza) vagy oly kulturális jogcím is szükséges, — habár az nem iskolai is — melyet a bejegyzési kérelemről határozó giunta (bizottság) amazokkal egyértékűnek talál.

Mivel azonban időközben hatóságilag elismert nyilvános magán hírlapírói tanintézetek is keletkeztek (két évi tanfolyammal), ahova csak középiskolai képesítéssel lehet bejutni, egyébként pedig ott a hírlapírói szolgálat gyakorlati részét is tanítják: az 1929. novemberi minisztertanács megengedte, hogy az ily tanintézeteket sikerrel végzett növendékektől bemutatott intézeti bizonyítványok a középiskolai végzettséget és a 18 hónapi gyakorlatot pótolják az Albo-ba való bejegyzésnél.

A SZINDIKÁTUS. Az Albo vezetésének helye a hírlapírók imént említett szindikátusának bizottsága, vagyis a Giunta. Ez az országos szindikátus egy központi (római) vezértitkárságból, egy központi nemzeti igazgatóságból és 11 tartományi szindikátusból áll. Hatásköre:

1. Tagjait képességüknek megfelelő szolgálatba segíti és munkátlanság idejében támogatja.

2. Jogaikban védelmezi és munkájuk megfelelő egyenértékét biztosítja.

3. Szolgálataikból eredő viszályokban és peres kérdésekben jogsegítségben részesíti.

4. A munka és ellátás körüli törvények helyes végrehajtását ellenőrzi.

5. Tagjai általános műveltségét technikai műveltséggel, előadásokkal és kiállításokkal kiegészíti, stb.

Ezen fölül a tagok igen jelentékeny ellátási intézmények jótéteményeiben is részesülnek, így az Albo 1. jegyzékének tagjai, vagyis a hivatásos hírlapírók.

A hírlapírók ezen szindikátusa a hírlapkiadók nemzeti társaságával (Associazione Nazionale Fascista dei Editori) a sajtószolgálatban előforduló kérdéseket 1927. július 26-án közös szerződéssel rendezte. A két sajtóbeli hatalom közt lényegében ma is e szerződés tartalma szabályozza a két sajtó-fél méltányos együttműködését azzal a módszerrel, hogy a fizetések itt is, mint a többi munkaszervezetben, időszakonként az élet költségeinek (index) hullámzásához vannak alkalmazva. E megállapodásokat a munka-alkotmány (carta del lavoro) rendelkezése szerint a két testület jóváhagyta, amivel azok jogilag is

kötelező erőt kaptak és így a hírlapírók Rendjének megélhetését biztosítják.

ELLÁTÁSI INTÉZMÉNYEK. A hírlapírói Rend szervezését a Genfben 1927-ben a Népszövetség gondjai alatt tartott nemzetközi sajtókongresszuson fejezték be, ahol az általános tetszéssel találkozott.

Az említett közös munkaszerződés pontjai, távozás esetében az igazgatónak egy évi, a szerkesztőknek félévi fölmondási időt biztosítanak, de azonfelül minden szolgálati év befejezésekor egy hónapi fizetés jár nekik. Ezenfölül a lapkiadó (munkáltató) halál esetére az örökösöknek fölmondási fizetést tartozik adni, vagy ha a hírlapíró befejezte a 60-ik életévét, avagy a 35. szolgálati évét, akkor is ugyanannyit. Végre a kiadók a hírlapíró fizetésének 2%-át öregség esetére bevonhatják a Társpénztár (Istituzione Naz. Previdenza) számára, mely minden lajstromozott hírlapírónak a Nemzeti Biztosító Intézetnél (ez a mi Társadalmi Biztosító Intézetünkhöz hasonlít) 60 éves korára nyugdíjat biztosít, korábbi halála esetére pedig családjának tetemes pénzüsszeget fizet ki. De még ezenkívül a Previdenza intézetnél más előnyöket is kiköthet a hírlapíró aránylag csekély áldozattal. Így tehát a rendes hírlapírói pálya valóban körül van véve a megélhetés és a személyes függetlenség minden vagyoni és erkölcsi biztosítékával.

E jóléti intézet jelenleg Mussolini kormány elnök fivérének: Arnoldónak vezetése alá van helyezve és már az 1927. évben 3 millió lira vagyonnal rendelkezett a hírlapírói Rend javára.

De mindezek mellett az említett közös munkaszerződés még egy nevezetes támasztékkal biztosítja az igazi sajtószabadságot. A szerződés 18. pontja ugyanis (amelyet a fascista alkotmányból már most minden habozás nélkül átvehetnénk mi is) a gondolatszabadság biztosítása végett szószerint a következőket rendeli:

„A hírlap politikai irányának minden lényeges megváltoztatása esetében a hírlap igazgatója, társigazgatója, helyettese, továbbá a lap minden parlamenti tudósítója, mindazok a hírlapírók, akiknek politikai szolgálatuk vagy felelősségük van s azonfelül a római Tudósító Hivatal minden tagja a rendes fölmondási illetménnyel azonnal jogosítva van kilépni.“

Aki emlékezik reá, hogy politikai válságoknál a hírlapíró egyéni jogait és lelkiismeretét milyen kevésbé becsülték meg eddig a lap „meggyőződésével” nyereszkes üzletemberek, bizonyosan megértik, milyen szolgálatot tesz ez a pont az igazi sajtószabadságnak.

FÜGGETLENSÉG ÉS FELELŐSSÉG. A sajtószabadságnak régi fölfogása vagy mint a reformnál mondták: régi mithosza, a fascismus hatalomfoglalása idejében már a kiélt szabadságfogalmak közé tartozott. A felelősségi rendszer ellen évtizedek óta intézett támadásokkal szemben is csak ama kornak a szabadságeszmék iránt való nagy tisztelete tartotta

meg az 1848. év elavult felelősségi rendszerét, mely a szerzővel a szerkesztőt még akkor is együtt ítélte el, ha előbb mitsem tudott a bevádolt közleményről (u. n. bűnbakság). De felelősségre vonta akkor is, ha maga a szerző nem is volt feleletre állítható vagy éppen ha maga a felelős szerkesztő (aki gyakran álszerkesztő volt) nem adta ki a szerző nevét és így mint u. n. Strohmänn (olaszul: fajankó) más helyett felelt. Az ilyen és ehhez fogható lehetőségekkel olykor a legnagyobb közérdekek kárára űzött nyereszkesedés vagy politikai csel általánosan gyűlölté tette a régi felelősségi rendszert és így azt az 1925. december 31-i törvénynek nem volt nehéz az életből kiküszöbölni.

Nem érdektelen, hogy ez az igazán szerény lépés is azonnal kihívta a tökebeli sajtóérdekeltségek megmozdulását, még Angliában is, ahol a Westminster Gazette az olasz „sajtó-leigázásról“ írt éles támadást. Olaszországból a reform szenátusi előadója, Federzoni felelt ezekre a támadásokra. Kegyetlen igazsággal részletezte, hogy az u. n. sajtószabadság nevében a nagy európai üzletek hogyan vásárolták össze a szabadsajtó véleményét, többi közt a később elbukott Stinnes, a nagy világvállalkozó is, aki egész sajtó-hadsereget bírt összevásárolni óriási üzérkedése mellé, amint később kitetszett az igazi közérdek kárával és számos jóhiszemű kisebb tőkés és vállalkozó pusztulásával. Ezeknek a földérintése nyomán készült el a most említett hírlapirodalmi jóléti szervezet és mellette az új (ideiglenes) felelősségi rendszer az idézett 1925. évi sajtótörvény 3., 4. és 5. szakaszában, amelyek fordításban itt következnek:

„3. §. A felelős személyek (igazgató és felelős kiadó) elismerése végett a beadott kérelemmel egyidőben az időszaki nyomtatvány kiadója és nyomtatója is tartozik a Főügyésznek oly nyilatkozatot átnyújtani, mely a lap minden tulajdonosának személyi adatait, lakhelyét és üzlethelyiségét megjelöli.

„Ha a lap tulajdonosa törvényes Társaság, akkor az ennek alakulásáról való okirat másolatát is be kell csatolni és be kell jelenteni a társaság igazgató tanácsának tagjait is, vagy akik azt különben képviselik

„A jelen szakaszban megszabott nyilatkozatot minden év első 15 napja alatt ismételni kell, valamint a változásokat követő 15 nap alatt is, attól a naptól kezdve, amikor a változást okozó tény a szabályokban megállapított módon igazolták.

„4. §. A lap tulajdonosai egymásközt a kiadóval egyetemlegesen felelősek a lapban elkövetett vétség tettese ellen megítélt elégtételért vagy kártérítésért és költségeikért.

„5. §. A lapot előállító nyomda gépei, betűi és egyéb tárgyai a Polg. Törvényk. IV. könyv 3. cím, 2. fejezete értelmében biztosítékkal szolgálnak a sajtóban elkövetett vétség miatt folyt büntető eljárásban megítélt elégtétel, kártérítés és perköltség fejében, mégis a kiadó és a hírlapírók közt létrejött közös munkaszerződésből folyó kötelezettségek sérelme nélkül.“

KIEGÉSZÍTÉSEK. A vázolt képbe foglalvák össze azok a törvényes rendelkezések, amelyeket Mussolini reformja napjainkig létrehozott. Azonban mint a többi újonnan alkotott intézményében, ebben

is tovább folyik az építés, sőt azt lehet mondani, hogy az eddig elkészült sajtószervezet még csak kerete a most következő tartalomnak, amelyet már az új fasiszta parlament hoz létre.

A korábbi parlament ugyanis már egy általános napirend-határozattal megbízta Mussolinét a közbiztossági törvény, továbbá a Btk. és a Bp. reformjának keresztülvitelével. Rocco igazságügyminiszter már el is készítette az anyagi Btk. messzemenő reformjavaslatát, mely az egész büntető rendszert a haladottabb kor érett szükségéhez alkalmazta és valóban meglepő újítások közt a sajtóbeli bűncselekmények sorát is újraszervezte.

Az új kódex javaslata 1929. november havában már a képviselőház igazságügyi bizottsága elé került, ahol három albizottság vette részletes tárgyalás alá. Ezt a különben elsőrendű törvényhozási munkát a többi fogja követni, sok sajtójogi kérdés megoldásával. Ezek közül nem egy fogja a váúg törvényhozóinak meglepetését fölébresztelni.

Annyit mindenesetre érdemes, talán szükséges is már most fölemlíteni, hogy a még érvényben levő Btk. 604. szakasza pl. a rágalmazást $\frac{1}{2}$ —3 évi börtönnel (reclusione) bünteti, de a reform ezt nemcsak a közerkölcs hasonló megsértésére, hanem a nyomtatványban elkövetett minden köztisztesség elleni vétségre is ki akarja terjesztetni, hacsak az nem tartozik súlyosabb megítélés alá. Egyébként pedig már az idézett 1925. évi sajtótörvény 9. szakasza is a következő figyelemre méltó szöveggel bír:

„9. §. Ha valamely megtörtént esemény elbeszélésében és magyarázatában vagy az erre vonatkozó ábrázolatokban a szerző átlepi a közerkölcs, köztisztesség vagy a közillem határait, avagy ha a közönség beteges kíváncsiságának kielégítése végett sikamlós (lubriche), erkölcstelen vagy oly más körülményeket tesz közzé, amelyek a családok békéjét vagy rendjét háborítják, avagy kárhuzatos benyomást gyakorolnak a gyöngé vagy tapasztalatlan egyénekre, ha különben a tett nem esik súlyosabb büntetés alá: 1.000—5.000 líráig terjedő pénzbüntetés alá esnek.“

Érdekes az új javaslat 748. szakasza is. Ez azt, aki közszemlére tesz, áruba bocsát vagy árul, eladásra kínál vagy terjeszt bármely köztisztességet sértő ábrázolatot, 100 lírától 10 ezer líráig terjedő pénzbírsággal fenyegeti. — Az 1926. évi közbiztossági törvény 114. §-a pedig így rendelkezik:

„Tilos a hírlapokban vagy más időszaki iratokban oly egyének arcképét közzétenni, akik vérbűnt követtek el, vagy abban részesek, valamint öngyilkosok arcképét. Az ezt elkövető időszaki lapokat közigazgatási úton a helyi hatóság elkobozza.“

Kiegészítik mindezt a kormánynak a lapterjesztés ügyében kelt rendeletéi, amelyek a helyi hatóságot rövid úton való lefoglalásra jogosítják, ha:

z. A hírlap hamis vagy irányzatra közzététellel zavarja a külügyi diplomáciai tevékenységet vagy ezzel a *nép-nyugalmat* veszélyezteti;

2. ha cikkeivel, magyarázataival, jegyzeteivel, képei címével bűncselekmény elkövetésére bujtogat, osztálygyűlöletre, a törvény és hatóság rendelkezése ellen izgat, a közalkalmazottak fegyelmét lazítja, külföldi érdekeket mozdít elő, az olaszok érdekeit külföldiek javára rongja, a hazát, a királyt és családját, a pápát, az állam vallását, a belföld vagy a barátságos ország intézményeit gyalázza.“

Látnivaló, hogy ezekkel a rendszabályokkal az olasz kormány jobbra a kommunista és szélsőszoocialista ellenséges sajtó-áskálódásnak akar határt szabni, amire bőven van oka. Figyelmet érdemel, hogy hasonló, sőt súlyosabb intézkedése az Amerikai Egyesült Államoknak is van, ahol a főpostaigazgató rövid rendelettel megakaszthatja a közintézeteket és közmorált sértő nyomtatványok szállítását. Az angol törvény pedig még ezen is túl eltilthat minden olyan közzétételt, ami a „közérdeket“ sérthetné.

Egészben véve távolról sem lehet azt állítani, amit Mussolinire a sértett magánérdekek ráfognak, hogy a sajtó-közvéleményt államosítja. Az ő többször kijelentett álláspontja az, hogy az állam, vagyis a haza szabadságjoga előbbre való, mint a sajtóé.

Az 1929. elején életbe lépett legfelsőbb olasz Államtanács (Gran Consiglio) különben hatalombalépésének mindjárt az elején az állam meg a sajtó közötti vonatkozások rendezését tanácskozásba vette. A sajtókérdések további rendezése és a régi jog maradványainak reformja tehát már nem nagyon sok időmúlás dolga.

KENEDY GÉZA